

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Торяник Віолетти Олександрівни на тему «Правові засади інтеграції (реінтеграції) внутрішньо переміщених осіб і громадян, які тимчасово перемістилися за кордон», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Характеристика особистості здобувача

Торяник Віолетта Олександрівна у 2016 році закінчила Приватний вищий навчальний заклад «Київський університет культури» за напрямом підготовки «Міжнародні відносини», здобула кваліфікацію бакалавр міжнародних відносин. З 2016 по 2018 рр. навчалась в магістратурі Київського національного університету імені Тараса Шевченка та здобула ступінь магістра за спеціальністю «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». Отримала професійні кваліфікації: Політолог-міжнародник, перекладач з англійської мови. З 2018 по 2024 рр. навчалась в аспірантурі Сумського державного університету за спеціальністю 081 «Право» на кафедрі адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки. З 2019 по 2022 рр. обіймала посаду заступника директора з юридичних питань ТОВ «Сумжитлобуд».

Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради СумДУ (протокол № 11 від 11 листопада 2021 року).

За час навчання в аспірантурі Торяник В.О., зарекомендувала себе сумлінним, відповідальним та високопрофесійним науковцем. Опанувала та оволоділа сучасними методами наукових досліджень.

Прийняла участь у всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема міжнародній науково-практичній конференції «Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів» (Суми, 2019 і 2024 рр.); всеукраїнській науково-практичній конференції «Традиції та інновації розвитку приватного права в Україні: освітній вимір» (Полтава, 7 червня 2019 р.).

За результатами дисертаційної роботи опубліковано 7 наукових праць, з яких 4 статті у фахових наукових виданнях України та науково-періодичних виданнях інших держав, 3 тез доповідей у матеріалах конференцій.

Дисертаційна робота Торяник В.О. є комплексним дослідженням, спрямованим на удосконалення правових засад інтеграції (реінтеграції) внутрішньо переміщених осіб та осіб, які тимчасово перемістилися за кордон. Унаслідок проведеного дисертаційного дослідження й системного аналізу здобутків вітчизняної та зарубіжної правничої науки, чинного законодавства України і зарубіжних країн, практики його застосування, права ЄС виконано наукове завдання з удосконалення правових засад інтеграції (реінтеграції) внутрішньо переміщених осіб і громадян, які тимчасово перемістилися за кордон, сформульовано певні теоретичні висновки та внесено низку пропозицій до національного законодавства в досліджуваній сфері.

Актуальність теми дослідження. В умовах безпрецедентної гуманітарної кризи, спричиненої повномасштабною воєнною агресією РФ проти України, проблема масового переміщення населення набула особливого значення. За даними УВКБ ООН, станом на жовтень 2024 року близько 8,1 мільйона громадян України отримали тимчасовий захист або аналогічні національні схеми захисту в європейських країнах. Водночас згідно з даними Міжнародної організації з міграції (МОМ) кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні досягла 4,6 мільйона осіб.

Масштабне внутрішнє переміщення населення створило безпрецедентні виклики для національної системи соціального захисту та інституційної спроможності держави. За оцінками Світового банку, близько 60% внутрішньо переміщених осіб опинилися за межею бідності, що вимагає комплексного підходу до їхньої інтеграції в громади, що приймають, і забезпечення базових потреб.

Особливої уваги заслуговує ситуація з громадянами України, які перебувають під тимчасовим захистом у державах – членах Європейського Союзу відповідно до Директиви Ради 2001/55/ЄС про тимчасовий захист. Згідно з дослідженням European Union Agency for Fundamental Rights існують суттєві відмінності в національних підходах до інтеграції українських громадян, зокрема вимоги щодо мовної компетенції, доступу до ринку праці та освітніх послуг.

Аналіз даних European Migration Network свідчить про відсутність уніфікованої стратегії реінтеграції українських громадян на рівні ЄС, що створює додаткові виклики для формування національної політики повернення. За прогнозами Міжнародного валютного фонду (IMF, 2024), тривала відсутність значної частини працездатного населення може мати довгострокові негативні наслідки для демографічної ситуації та економічного відновлення України.

У цьому контексті особливої актуальності набуває розроблення науково обґрунтованої стратегії інтеграції та реінтеграції як внутрішньо переміщених осіб, так і громадян, які тимчасово перебувають за кордоном. Актуальність дослідження поставленого питання обумовлено необхідністю вирішення глобального демографічного провалля в Україні, дефіцитом спеціалістів на ринку праці як в умовах воєнного стану, так і за поствоєнного відновлення України забезпеченням прав українців за кордоном, оскільки надання тимчасового прихистку для них у державах ЄС, стан їхньої соціальної підтримки залежить від багатьох чинників як на рівні ЄС, так і на рівні окремих країн ЄС. Невизначеність щодо тривалості активної фази воєнних дій, економічного, демографічного стану України після досягнення політичного рішення про завершення воєнних дій створюють економічні та гуманітарні виклики як для України, так і держав, що приймають. Такі виклики потребують розроблення науково обґрунтованих рішень щодо правових механізмів повернення та інтеграції (реінтеграції) громадян, які тимчасово перебувають за кордоном, в Україну.

У науковій літературі питання інтеграції (реінтеграції) громадян України, які виїхали за кордон унаслідок російської воєнної агресії, досліджено фрагментарно. Більшість досліджень мають соціологічний, економічний характер і присвячені аналізу міграційних процесів до 24 лютого 2022 року. Зокрема це дисертаційне дослідження М. О. Логвинової «Суспільно-географічні особливості вимушених міграцій у прикордонних регіонах Східної України» (2018), В. В. Поліщук «Державне регулювання міграційних процесів в контексті соціально-економічного розвитку України» (2021).

Питання правових засад інтеграції (реінтеграції) ВПО, їхнього соціального захисту як складової такого процесу досліджено фрагментарно. Зокрема це дисертаційне дослідження К. О. Крахмальової «Адміністративно-правове забезпечення статусу ВПО в Україні» (2017), Т. Р. Кульчицького «Правове регулювання соціального захисту ВПО в Україні» (2022). У більшості досліджень не враховано нові виклики, з якими стикнулася Україна після повномасштабного вторгнення РФ. Фактично правові засади інтеграції (реінтеграції) ВПО не були самостійним предметом наукових досліджень у вітчизняній правовій науці. Незважаючи на те, що внутрішнє переміщення триває вже десятий рік поспіль, проблеми правового забезпечення інтеграції (реінтеграції) ВПО не розв'язано, що підтверджують дослідження неурядових організацій, соціологічні опитування, наукові роботи, доповіді та моніторингові звіти за підсумками діяльності міжнародних місій.

В Україні відсутні будь-які стратегії або плани, затверджені на рівні органів державної влади, щодо інтеграції (реінтеграції) ВПО та громадян України, які перебувають за кордоном унаслідок воєнних дій.

Вищезазначене вказує на наявність правового та суспільного попиту дослідження правових засад інтеграції (реінтеграції) ВПО і громадян, які тимчасово перемістилися за кордон. Отже, обрана тема дисертаційного дослідження є актуальною, а її опрацювання дозволить усунути прогалину в правовому механізмі інтеграції (реінтеграції) зазначених осіб.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, ухвалених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019, а також Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки (пункт 1.2 «Удосконалення національної правової системи та її адаптації до європейського права»).

Основні положення дисертації відповідають пріоритетним напрямкам науково-дослідних робіт Сумського державного університету та отримані в межах реалізації науково-дослідної теми Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету «Демократія як спосіб забезпечення державою прав людини та децентралізації: правові механізми» (№ 0122U200509).

Особистий внесок здобувача у виконання дисертаційної роботи

Дисертаційна робота є самостійним завершеним науковим дослідженням. Авторкою дисертації особисто виконано огляд та аналіз даних літератури за темою наукового дослідження, сформульовані мета роботи, її завдання, створений план. Дисертанткою власноруч реалізовані всі етапи дисертаційного дослідження та підготовлені всі розділи роботи з використання сучасних методів наукового дослідження. Дисертанткою разом із науковим керівником проведено узагальнення одержаних результатів дослідження, сформульовано основні положення та висновки. Авторкою самостійно підготовлені матеріали для публікацій та прилюдних виступів.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій, що сформульовані в дисертації

Дисертаційне дослідження Торяник Віолетти Олександрівни виконано на високому методичному рівні з використанням комплексу сучасних методів дослідження. Основні наукові положення та висновки, сформульовані в дисертації, логічно випливають з одержаних результатів та є достатньо обґрунтованими. Вони відповідають поставленій меті та завданням дослідження. Дисертаційну роботу виконано на достатньо обґрунтованому рівні. Чітко структуровано основні напрямки дослідження, зокрема загальна характеристика інтеграції (реінтеграції) внутрішньо переміщених осіб і громадян, які тимчасово перемістилися за кордон; механізм інтеграції (реінтеграції) внутрішньо переміщених осіб і громадян, які тимчасово перемістилися за кордон; способи вдосконалення механізму інтеграції (реінтеграції) внутрішньо переміщених осіб і громадян, які тимчасово перемістилися за кордон. Запропоновано правове забезпечення координації між органами місцевого самоврядування, органами державної влади та громадським сектором під час реалізації державної політики інтеграції (реінтеграції) внутрішньо переміщених осіб і громадян, які тимчасово перемістилися за кордон.

Наукова новизна результатів

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертаційна робота є одним із перших досліджень, у якому комплексно на основі сучасних методів пізнання, здобутків вітчизняної та зарубіжної правничої науки, аналізу зарубіжного й національного законодавства розкрито зміст та особливості правового забезпечення інтеграції (реінтеграції) ВПО і громадян, які тимчасово перемістилися за кордон, визначено напрями вдосконалення такого законодавства та впровадження правових механізмів на рівні територіальних громад. Найбільш значущі результати й наукові положення, що містять наукову новизну, винесено на захист:

уперше:

– визначено змістовне наповнення правових засад інтеграції (реінтеграції) ВПО та громадян, які тимчасово перемістилися за кордон, як

нормативно забезпечений правовий механізм моніторингу потреб таких осіб; правові засоби доступу до безбар'єрного правового, соціально-економічного, медичного, транспортного, побутового, культурного, організаційно-інформаційного забезпечення прав, реалізації житлових, соціальних, пенсійних, освітніх прав на рівні територіальних громад; механізм з працевлаштування та житлового забезпечення на недискримінаційній основі з партнерською взаємодією між Україною, ЄС та міжнародними організаціями, координацією між органами місцевого самоврядування, державної влади та громадським сектором;

– розроблено рекомендації з удосконалення моніторингу потреб ВПО та громадян, які тимчасово перемістилися за кордон, шляхом впровадження CRM-систему державного моніторингу таких потреб з призначенням координатором такої системи Мінсоцполітики України, розробкою єдиної методології моніторингу потреб у сфері освіти, охорони здоров'я, фінансового забезпечення, доступу до адміністративних послуг, працевлаштування з шоквартальною оцінкою отриманих даних та корегуванням державної політики у такій сфері, автоматизацією та інтегруванням отриманих даних з державними реєстрами;

– запропоновано стратегічні та тактичні правові механізми з інтеграції (реінтеграції) громадян України, які виїхали за кордон шляхом віднесення до тактичних механізмів: розробку та прийняття підзаконних нормативно-правових актів щодо обліку громадян України, які перебувають під тимчасовим захистом за кордоном; системи оцінки їх потреб, у тому числі потреб при поверненні в Україну; внесення змін у трудове законодавство в частині можливості застосування українськими роботодавцями дистанційної форми праці для громадян України, які отримали тимчасовий прихисток у ЄС; впровадження механізму зарахування трудового стажу громадянам України, які були офіційно працевлаштовані за кордоном; проведення культурно-просвітницької кампанії серед громадян України за кордоном з метою їх мотивування на повернення в Україну; розробку кредитних житлових програм для громадян України за кордоном (закріплення на законодавчому рівні однакових пільгових іпотечних житлових програм як для ВПО, так і громадянам України за кордоном); до стратегічних правових механізмів: розробку та прийняття спільно з ЄС програми повернення та реінтеграції громадян в Україну; укладання з державами-членами ЄС та іншими державами двосторонніх міжнародних договорів щодо повернення громадян в Україну; оборонну та безпекову модернізацію України; економічне, соціальне, інфраструктурне відновлення деокупованих регіонів України; впровадження міжнародного компенсаційного механізму шляхом підписання міжнародних договорів з державами, у яких є заморожені російські активи, створення Компенсаційної комісії, Компенсаційного Фонду; впровадження міжнародного механізму використання прибутку від заморожених російських активів та у стратегічній перспективі розробку правового механізму повної конфіскації заморожених російських активів як складового елементу

вирішення довгострокових завдань з інтеграції (реінтеграції) громадян України, які тимчасово перемістилися за кордон.

Практичне значення отриманих результатів

Аналіз дисертаційної роботи показав, що дослідження Торяник Віолетти Олександрівни доповнюють та поглиблюють знання, щодо правових засад інтеграції (реінтеграції) внутрішньо переміщених осіб і громадян, які тимчасово перемістилися за кордон. Отримані дані дають підставу для подальшого вивчення функціонування механізму інтеграції (реінтеграції) внутрішньо переміщених осіб і громадян, які тимчасово перемістилися за кордон.

Одержані результати дослідження впроваджено у навчальний та науковий процес Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету. Результати дослідження можуть бути використані у практичній діяльності, зокрема, під час захисту прав, свобод та представництва інтересів внутрішньо переміщених осіб та громадян, які тимчасово перемістилися за кордон.

Повнота викладу матеріалів дисертації в опублікованих працях, персональний внесок здобувача

За результатами дисертації опубліковано 7 наукових праць, з яких 3 статті у фахових наукових журналах України, 1 стаття в зарубіжному фаховому виданні та 3 тези доповідей у матеріалах конференцій. Сукупність усіх публікацій відображає викладені в дисертації результати дослідження, що відповідає вимогам п. 8, 9 вимог до присудження ступеня доктора філософії «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Торяник В. О. Поняття та особливості адміністративно-правового статусу жінок, які постраждали внаслідок збройного конфлікту. *Правові горизонти*. 2019. № 17 (30). С. 57–63. DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2019.i17.p:57>.

2. Торяник В. О. Правові засади соціального захисту внутрішньо переміщених осіб як елементи їх інтеграції в приймаючі громади. *Право.ua*. 2023. № 4. Ч. 2. С. 223–227. DOI: <https://doi.org/10.32782/LAW.UA.2023.4-2.35>.

3. Торяник В. О. Правові засади інтеграції дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів. *Європейські перспективи*. 2023. № 2. С. 228–233. DOI: [10.32782/EP.2023.2.37](https://doi.org/10.32782/EP.2023.2.37).

4. Торяник В. О. Правове забезпечення реінтеграції громадян України, які тимчасово перемістилися за кордон внаслідок воєнних дій. *Knowledge*,

Education, Law, Management. 2024. № 1 (61), С. 134–141. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2024.1.20>.

5. Торяник В. О. Щодо європейських стандартів забезпечення прав жінок, які постраждали внаслідок військового конфлікту. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 23–24 травня 2019 року) : у 2 ч. 2019. Ч. 2. С. 19–23. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/72801/1/Reformuvannia_pravovoi_systemy_2.pdf.

6. Торяник В. О. Щодо законодавчого забезпечення прав жінок, які постраждали внаслідок збройного конфлікту в Україні. *Традиції та інновації розвитку приватного права в Україні: освітній вимір* : матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Полтава, 7 червня 2019 р.). 2019. С. 61–65.

7. Торяник В. О. Правове забезпечення діяльності рад з питань внутрішньо переміщених осіб при органах місцевого самоврядування, місцевих державних адміністраціях. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів* : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 23–24 травня 2024 року). 2024. С. 117–120. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/96305/1/Hankevych_external_aggression.pdf.

Оцінка мови та стилю дисертації

Матеріали дисертації викладено українською мовою, послідовно за формально-логічною структурою з дотриманням наукового стилю написання.

За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертації не було виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації. Запозичення, виявлені у роботі, оформлені коректно, і не мають ознак плагіату. Подані до захисту наукові досягнення є власним напрацюванням аспірантки Торяник Віолетти Олександрівни.

Відповідність фаху

Дисертаційна робота відповідає спеціальності 081 Право.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

За результатами перевірки дисертаційної роботи Торяник Віолетти Олександрівни на тему «Правові засади інтеграції (реінтеграції) внутрішньо переміщених осіб і громадян, які тимчасово перемістилися за кордон», на наявність ознак академічного плагіату встановлено коректність посилань на першоджерела для текстових та ілюстративних запозичень; навмисних спотворень не виявлено. Звідси можна зробити висновок про відсутність порушень академічної доброчесності.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Торяник Віолетти Олександрівни за актуальністю проблеми, методичними підходами, обсягом, ґрунтовністю аналізу та інтерпретацією отриманих даних, повнотою викладу принципів наукових положень, науково-теоретичним та практичним значенням повністю відповідає вимогам п. 6 «Порядку присудження ступеня доктор філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а дисертантка, з урахуванням виконання у повному обсязі освітньої складової освітньо-наукової програми та індивідуального плану наукової роботи, заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Голова апробаційної ради
зі спеціальності 081 «Право»,
директор Навчально-наукового
інституту права
доктор юридичних наук, професор

Анатолій КУЛИШ